

FÖRVALTNINGSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 14/2003 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 1 kap. 3 § kyrkolagen

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 2 september 2003 en proposition med förslag till lag om ändring av 1 kap. 3 § kyrkolagen (RP 35/2003 rd) till förvaltningsutskottet för beredning.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- äldre regeringssekreterare Tuula Lybeck, undervisningsministeriet
- specialrådgivare Marietta Keravuori, justitieministeriet

- lagutskottets ordförande, hovrättsråd Kim Fröman och lagfaren expert, justitieråd Mikael Krogerus, Kyrkomötet
- kanslichef Risto Junttila och ecklesiastikråd Matti Halttunen, Kyrkostyrelsen
- ordförande Hannu Koskinen, Suomen Uskonnonopettajain Liitto SUOL ry
- agrolog Johannes Leppänen
- professor Mikael Hidén
- professor Juha Seppo.

Skriftligt utlåtande har inkommit från

- biskop Eero Huovinen, Helsingfors stift
- Undervisningssektorns Fackorganisation rf
- docent Jouni Luukkainen.

PROPOSITIONEN

Det föreslås att kyrkolagen kompletteras så att bestämmelser om ett barns förutsättningar att vara medlem av evangelisk-lutherska kyrkan tas in i kyrkolagen. Enligt den nya religionsfrihetslagen, som träder i kraft vid ingången av augusti, bestäms ett barns religiösa ställning inte längre automatiskt enligt vårdnadshavarnas religiösa ställning, utan barnets inträde i eller utträde ur ett religionssamfund baserar sig alltid på en särskild viljeförklaring från vårdnadshavarnas sida. Kyrkan kan i sin lagstiftning fastställa förutsättningarna för medlemskap.

Ett barn som inte fyllt tolv år skall enligt förslaget kunna anslutas till kyrkan om någon av föräldrarna eller vårdnadshavarna är medlem av kyrkan och om det har överenskommits eller beslutats om barnets medlemskap på det sätt som föreskrivs i religionsfrihetslagen. Om barnet däremot är döpt och redan har anslutits till kyrkan kan det höra till kyrkan utan att föräldern eller vårdnadshavaren är medlem.

Lagen avses träda i kraft så snart som möjligt efter det att den har antagits och blivit stadfäst.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Motivering

1. Inledning

Den nya religionsfrihetslagen (453/2003) trädde i kraft i början av augusti 2003. Enligt motive- ringen till lagen är det allmänna målet att trygga utövandet av religionsfriheten, som föreskrivs i grundlagen, och att skapa förutsättningar för att detta fullföljs i praktiken. Syftet har varit att re- videra lagstiftningen om utövandet av religions- friheten så att den till innehållet motvarar da- gens uppfattningar och så att den är modern när det gäller lagteknik och formuleringar (RP 170/2002 rd). Den gamla religionsfrihetsla- gen (267/1922) upphävdes genom den nya lagen.

Utgångspunkten för den nya religionsfrihets- lagen är en strävan att behandla religionssam- funden jämlikt från statens sida. Religions- frihetslagen betonar religionssamfundens auto- nomi när det gäller att självständigt besluta om förutsättningarna för medlemskap.

2. Medlemskap i evangelisk-lutherska kyrkan

Lagförslaget. Syftet med propositionen är att 1 kap. 3 § 2 mom. kyrkolagen ändras så att reli- gionsfrihetslagen (453/2003) tillämpas på inträde i och utträde ur kyrkan. Dessutom föreslås det att ett barn som inte fyllt tolv år ska kunna anslutas till kyrkan om någon av föräldrarna eller vård- nadshavarna är medlem av kyrkan och om det har överenskommits eller beslutats om barnets medlemskap på det sätt som föreskrivs i 3 § reli- gionsfrihetslagen.

Propositionen innebär att lagförslaget inne- håller materiella bestämmelser för barn under tolv år. I övrigt bestäms förutsättningarna för medlemskap i evangelisk-lutherska kyrkan på grundval av 3 § religionsfrihetslagen.

Den nya religionsfrihetslagen. En central prin- cip för religionsfrihet är att var och en har rätt att själv besluta om sin religiösa ställning genom att inträda i eller utträda ur ett religionssamfund. Denna princip framgår av 3 § 1 mom. i religions- frihetslagen. Momentet innehåller också princi-

pen om att religionssamfund har rätt att besluta om de antar en person som medlem eller inte.

Enligt 3 § 2 mom. i religionsfrihetslagen be- slutar vårdnadshavarna om ett barns religiösa ställning. Utgångspunkten är att vårdnadshavar- na fattar beslutet gemensamt. Momentet inne- håller också bestämmelser om hur beslut ska fat- tas om vårdnadshavarna inte kommer överens om barnets religiösa ställning och om en dom- stol har beslutat om uppgiftsfördelningen mel- lan vårdnadshavarna med stöd av 9 § 3 mom. i lagen angående vårdnad om barn och umgänga- rätt (361/1983). Det bör i detta sammanhang på- pekas att vårdnaden om ett barn och föräldra- skap inte alltid är knutna till varandra.

Utgångspunkten i de nya bestämmelserna av- viker från den gamla religionsfrihetslagen från 1922 såtillvida att ett barns religiösa ställning inte längre automatiskt bestäms utifrån föräld- rarnas religiösa ställning, utan den grundar sig alltid på vårdnadshavarnas uttryckliga viljeyt- ring.

En person kan själv bestämma om han eller hon vill höra till ett religionssamfund vid 18 års ålder eller före det om han eller hon ingått äkten- skap. Enligt den första meningen i religionsfri- hetslagens 3 § 3 mom. kan emellertid ett barn som fyllt 15 år själv inträda i eller utträda ur ett religionssamfund med vårdnadshavarnas skrift- liga samtycke.

Enligt den andra meningen i samma lagrum kan ett barn som fyllt tolv år anslutas till ett re- ligionssamfund eller dess utträde ur det anmälas endast med barnets skriftliga samtycke. Enligt motiveringen till propositionen (RP 170/2002 rd) önskar man med bestämmelsen säkerställa att barnet har rätt att vara med och besluta om sin religiösa ställning på ett sätt som motsvarar bar- nets ålder och utvecklingsnivå samt kontinuie- ten i barnets religiösa eller övriga åskådningsbe- tonade fostran. Enligt motiveringen kan ett tolv år gammalt barn i allmänhet anses ha uppnått en sådan mognad och utvecklingsnivå att det inte är motiverat att tillåta att barnets religiösa ställ- ning ändras utan dess eget samtycke. Samma ål-

dersgräns gäller exempelvis vid beslut om verkställighet av ett beslut om vårdnad om barn och umgängesrätt. Ett sådant beslut får inte verkställas mot ett tolvårigt barns vilja.

I lagens 3 § 4 mom. sägs att förutsättningarna för medlemskap i ett religionssamfund kan bestämmas i lagstiftningen om evangelisk-lutherska kyrkan och ortodoxa kyrkosamfundet och föreskrivas i samfundsordningen för ett registrerat religionssamfund.

Barn under tolv år. Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av 1 kap. 3 § kyrkolagen innebär att under tolv år gamla barns medlemskap i kyrkan är knutet till en förälders eller vårdnadshavares medlemskap. En förutsättning för att ansluta ett barn till kyrkan på detta sätt är enligt lagförslaget att någondera föräldern eller någon av vårdnadshavarna är medlem av kyrkan. Paragrafen beaktar således att det inte alltid är föräldrarna som är barnets vårdnadshavare. Även om vårdnadshavaren eller vårdnadshavarna inte är medlemmar i kyrkan kan barnet anslutas om någondera föräldern är medlem av kyrkan. Avsikten med bestämmelsen är att garantera barnet möjlighet till kristen fostran.

Dopet är av central betydelse för kyrkan och dess medlemmar. Ett barn som inte har fyllt tolv år och som genom dopet har upptagits som medlem av kyrkan ska enligt lagförslaget ha möjlighet att förbli medlem av kyrkan även om hans eller hennes föräldrar eller vårdnadshavare utträder ur kyrkan eller om vårdnaden överförs från föräldrarna till en person som inte hör till kyrkan.

3. Gällande bestämmelser om medlemskap i evangelisk-lutherska kyrkan

Enligt den nuvarande lydelsen i kyrkolagens 1 kap. 3 § 2 mom. gäller religionsfrihetslagen (267/1922) om upptagande av medlemmar och utträde ur kyrkan.

Enligt den gamla religionsfrihetslagen hörde personer som inte fyllt 18 år till samma trossamfund som föräldrarna. Om föräldrarna inte hörde till något trossamfund hörde inte heller barnet till något trossamfund. Den som hade fyllt 15

kunde dock med vårdnadshavarns tillåtelse utträda ur eller inträda i ett trossamfund, och dessutom krävdes denna persons samtycke för att han eller hon skulle utträda ur eller inträda i ett trossamfund samtidigt som vårdnadshavarna.

Den gamla religionsfrihetslagen från 1922 upphävdes genom den nya religionsfrihetslagen. I fråga om förutsättningarna för medlemskap i kyrkan gäller därför från och med början av augusti i år 3 § i religionsfrihetslagen och 1 kap. 3 § 1 mom. i kyrkolagen, enligt vilken medlemmar i kyrkan upptas genom dopet. Enligt samma moment bestäms det i kyrkoordningen på vilket sätt en person som redan är döpt blir medlem av kyrkan. Enligt kyrkolagen ställer kyrkan för närvarande inga andra krav på medlemskap än dopet.

4. Kyrkomötets förslag

Den aktuella propositionen bygger på ett enhälligt beslut av kyrkomötet. För kyrkomötet bereddes ärendet av Kyrkostyrelsen och kyrkomötets lagutskott. Kyrkomötets konstitutionsutskott har avgett ett utlåtande till kyrkomötets lagutskott.

Kyrkostyrelsen föreslog att kyrkolagens 1 kap. 3 § 2 mom. kompletteras så att medlemskraven för barn under 15 anges särskilt i kyrkolagen. Enligt förslaget ska ett barn under 15 kunna vara medlem av kyrkan om åtminstone en av vårdnadshavarna är medlem i kyrkan (förslag nr 6/2003).

Kyrkomötets lagutskott har lämnat ett betänkande (nr 4/2003) om Kyrkostyrelsens förslag. I betänkandet påpekas att även konstitutionsutskottet anser att det inte finns någon anledning att ändra kyrkomötets tidigare inställning, enligt vilken den religiösa ställningen för barn som fyllt 12 inte bör ändras utan barnets skriftliga samtycke. Med beaktande av att det i lagstiftningen i regel anses att barn som fyllt 12 ska höras i frågor som rör hans eller hennes person instämde lagutskottet i konstitutionsutskottets inställning.

I sitt förslag till regeringen konstaterar också kyrkomötet att det inte finns någon anledning att ändra på den tidigare inställningen att den religiösa ställningen för barn som fyllt 12 inte bör

ändras utan barnets skriftliga samtycke. Dessutom påpekar kyrkomötet på samma sätt som lagutskottet att det i lagstiftningen i allmänhet anses att barn som har fyllt 12 år måste höras i frågor som rör hans eller hennes person.

5. Bedömning

Enligt 76 § 2 mom. i grundlagen tillämpas det som särskilt bestäms i kyrkolagen på lagstiftningsordningen för kyrkolagen och rätten att ta initiativ som angår den. Den särskilda behandlingsordningen för ändring av kyrkolagen framgår av kyrkolagens 2 kap. 2 §. Kyrkomötet har ensamrätt att föreslå ändringar i kyrkolagen. Riksdagen kan antingen godkänna eller förkasta ett sådant förslag, men inga ändringar i sakinnehållet kan göras.

Med beaktande av den särskilda lagstiftningsordningen för kyrkolagen betonar utskottet vikten av en grundlig beredning och behandling i kyrkomötet så att olika synpunkter bedöms så väl som möjligt.

De sakkunnigutlåtanden som har inkommit till utskottet har särskilt tagit upp 12–14-åriga barns religiösa ställning och dess betydelse. En synpunkt som framkommit i samband med sakkunnigutfrågningen är att 12–14-åringarnas ställning inte behandlats tillräckligt grundligt och mångsidigt av kyrkomötet och att slutresultatet av denna anledning inte till alla delar är förenligt med kyrkans intressen och mer allmänt sett inte heller med samhällsnyttan.

Till de viktigaste utgångspunkterna i bestämmelserna om barns religiösa ställning hör enligt utskottet stödjandet av familjens religiösa enhet och kontinuiteten i barnets religiösa ställning. Dessa utgångspunkter ingår också i religionsfrihetslagen och även i den aktuella propositionen. På grundval av inkommen utredning kan man emellertid ifrågasätta om dessa principer beaktats i tillräcklig omfattning i den nya religionsfrihetslagen och det lagförslag som nu behandlas. Under alla omständigheter framträdde familjens religiösa enhet och barnets religiösa ställning mer i den gamla religionsfrihetslagen.

Utskottet ser allvarligt på den kritik som framförts mot propositionen. Samtidigt bör det

dock beaktas att det lagförslag som nu behandlas bygger på ett enhälligt förslag av kyrkomötet och att frågan om medlemskap i ett religions-samfund ingår i samfundets självbestämmanderätt. Vidare bör det beaktas att det uppkommit en lucka i kyrkolagen efter det att den nya religionsfrihetslagen trätt i kraft.

Utskottet poängterar att det är kyrkomötet som så snabbt som möjligt ska lägga fram ett nytt förslag om ändring av kyrkolagen om mötet anser att förutsättningarna för medlemskap i kyrkan måste ändras ur kyrkans synvinkel. Då måste naturligtvis det konstitutionella perspektivet på religionsfriheten beaktas.

Den kritik som de sakkunniga framförde gällde även direkt innehållet i den nya religionsfrihetslagens 3 §, och en del av de sakkunniga ansåg att paragrafen är flertydig. Förvaltningsutskottet anser på grundval av inkommen utredning att 3 § i religionsfrihetslagen kan ha skadlig inverkan på familjens enhet och kontinuiteten i minderårigas religiösa ställning samt kontinuiteten i tillhörande religionsundervisning och annan livsåskådningsundervisning. Utskottet förutsätter att regeringen vidtar åtgärder i syfte att precisera 3 § i religionsfrihetslagen så att kontinuiteten i den religiösa ställningen för barn under 12 år tryggas på ett tydligare sätt. Detsamma gäller 12–14-åringars rätt att ge sitt samtycke till ändring av deras religiösa ställning endast när vårdnadshavaren byter religionssamfund eller utträder ur ett religionssamfund.

Med beaktande av de olika synpunkter som framkommit har utskottet beslutat tillstyrka lagförslaget.

Förslag till beslut

På grundval av det ovan sagda föreslår förvaltningsutskottet

att lagförslaget godkänns utan ändringar och

att ett uttalande godkänns (utskottets förslag till uttalande).

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar åtgärder för att precisera 3 § i religionsfrihetslagen i syfte att tydligare trygga kontinuiteten i den religiösa

ställningen när det gäller barn under 12 år och 12—14-åringars rätt att ge sitt samtycke till ändring av den religiösa ställningen endast när vårdnadshavaren byter religionssamfund eller utträder ur ett religionssamfund.

Helsingfors den 10 december 2003

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Matti Väistö /cent
vordf. Veijo Puhjo /vänst
medl. Nils-Anders Granvik /sv
Lasse Hautala /cent
Rakel Hiltunen /sd
Hannu Hoskonen /cent
Esko Kurvinen /saml

Lauri Kähkönen /sd
Rosa Meriläinen /gröna
Heli Paasio /sd
Juha Rehula /cent
Tapani Tölli /cent
Ahti Vielma /saml
Tuula Väättäinen /sd.

Sekreterare var

utskottsråd Ossi Lantto.

RESERVATION

Motivering

Den mest centrala principen i religionsfrihetslagen är att vara och en har rätt att själv besluta om sin religiösa ställning genom inträde i eller utträde ur ett religionssamfund. När det gäller barn är det vårdnadshavarna som använder denna beslutanderätt. Ändå anses det allmänt i lagstiftningen att ett barn enligt sin utvecklingsnivå ska få vara med och besluta om frågor som gäller barnet självt och att barnet ska ha möjlighet att välja. En annan princip som allmänt är beskrivande för den finländska lagstiftningen är att barnets intresse kommer främst. I regel är det vårdnadshavaren som bestämmer vad som ligger i barnets intresse. Därför konstateras det i religionsfrihetslagen och den på grund av den nya religionsfrihetslagen behandlade kyrkolagen mycket riktigt att ett 12-årigt barn har rätt att vara med och besluta om ändring av sin religiösa ställning. Med andra ord kan ett 12-årigt barn bli medlem av kyrkan eller utträda ur kyrkan om barnets föräldrar bedömer att det ligger i barnets intresse. Om barnet har en mycket stark övertygelse ligger det inte nödvändigtvis alltid i barnets intresse att begränsa föräldrarnas möjlighet

att med barnets medverkan ansöka om ändring av den religiösa ställningen utan att föräldrarna för den skull samtidigt måste ändra sin religiösa ställning.

Förslag

På grundval av det ovan sagda föreslår jag

att riksdagen inte godkänner utskottets förslag till uttalande i betänkandet och

att riksdagen inte omfattar de två sista meningarna i det nästista stycket i motiveringen till utskottets betänkande: "Utskottet förutsätter att regeringen vidtar åtgärder i syfte att precisera 3 § i religionsfrihetslagen så att kontinuiteten i den religiösa ställningen för barn under 12 år tryggas på ett tydligare sätt. Detsamma gäller 12—14-åringars rätt att ge sitt samtycke till ändring av deras religiösa ställning endast när vårdnadshavaren byter religionssamfund eller utträder ur ett religionssamfund."

Helsingfors den 10 december 2003

Rosa Meriläinen /gröna